

imellem, ofte træbeplantet, med 5 eller 6 Etager, netop for den Klasse, som der her nærmest er Tale om at hjælpe, netop for de egentlige Arbejdere, og de have kunnet forrente sig med fra 4 til 6 pCt., efter at alle Vedligeholdelsesudgifter ere fradragne. Det er ikke paa saa Nar, at dette Resultat er naaet, man har Resultater at pege tilbage paa lige fra 1841 til nu. De have altsaa viist sig gjennem en lang Narrække, og man kan derfor anse dem for fastslaaede. Jeg tror, at hvis enten noget af de bestaaende Byggeelskaber eller nye Selskaber, der maatte danne sig, vil optage denne Tanke og opføre saadanne Bygninger, vil Resultatet her blive omtrent det samme som i London, at der vilde være en stor Mængde Arbejdere, der vilde bo i disse Bygninger, at Arbejderne vilde faae langt bedre indrettede Boliger, end de nu paa nogen Maade kunne faae, og at man alligevel holdt dem i Midten af Byen, nær deres Erhverv. At de holdes i Midten af Byen, anser jeg ogsaa af anden Grund for et Gode. Naar Forholdene udvikle sig, som det f. Ex. mere og mere er Tilfældet i Paris, at Arbejderne drives ud i Udkanterne af Byen, og de mere Velstaaende bo for sig, opstaar der derved en Adskillelse og en Kløft mellem de forskjellige Samfundsklasser, som langt fra er heldig, og ansete franske Philantroper betragte dette Resultat af Napoleon III's Byggeforetagender som meget uheldigt, idet de have skabt en større social Kløft mellem Arbejderne og de andre Klasser, end der ellers vilde være.

Man har sagt, at det er i Utide at paabegynde saadanne Byggeforetagender, naar der staar saa mange Leiligheder ledige — man har nævnt mellem 2—3000 et og to Børelers Leiligheder — men jeg vil sige, at naar man skrider til et Foretagende som dette, der formentlig vil medføre Nedrivning af en stor Del ujunde Høner, hvori der er sammenhøbet en talrig Befolkning, vilde det være høist uhenigtsmæssigt og upraktisk at paabegynde det paa en Tid, da der var Bolignød, stor Trang til Husrum her i Byen, thi da vilde det blive ligesom nødvendigt at træffe ekstraordinære Foranstaltninger til at skaffe de Folk, man gjorde husvilde ved at rive Taget ned over Hovedet paa dem, Bolig i den Tid, Byggeforetagenderne stod paa. Jeg tror tværtimod, det vil være hensigtsmæssigt, naar man vil paabegynde et Foretagende som dette, at det gjennemløber sine første Stadier i Tider, da der er en stor Del overflødige Leiligheder, og det ærede Thing vil let se, at naar man fastholder dette, at man hovedsagelig vil op-

føre de nye Arbejderboliger i Midten af Byen, hvor de gamle have ligget, og kun i noget mindre Omfang udenfor Byen, vil der ikke fremkomme den Konkurrence med private Huseiere, som man har frygtet for, men saa vil det Hele, der sker, være, at der i Stedet for et vist Antal flette og daarlige Arbejderboliger vil opstaa sunde og gode Boliger, medens Antallet af Leiligheder ikke bliver væsentlig forøget.

Den ærede Finanzminister har ved Sagens Behandling her i Efteraaret fremhævet som sin Indlingsstanke, at man kunde komme til Arbejderkolonier udenfor Byen. Jeg tror, at denne Tanke af mange Grunde maa betragtes som upraktisk. Det har viist sig andre Steder, at det er meget svært at faae Arbejderne til at bo i Arbejderkolonier udenfor Byen. Det har alle de Ulemper, som jeg i den første Del af mit Foredrag har udviklet, og de Fordele, der ere derved, udvikles ofte paa en Maade, som kun er lidet stemmende med de faktiske Forhold. Jeg erindrer for nylig at have læst et Foredrag af en tykt philanthropisk økonomisk Professor ved en social-økonomisk Kongres, hvori han udviklede, hvor deilig det var for Arbejderne at kunne komme til et saadant Hjem med Hæde fra sit Arbejde, at møde sin Kone og sine Børn friske, sunde og rødmskede springende ham i Møde, efter at de havde tilbragt Dagen med sundt Arbejde i Marken og Haven og med smaa Spadsereture. Ja, det lyder jo meget kjønt i Theorien, men hvorledes vil det stille sig i Praxis, saaledes som Forholdene nu en Gang ere? Det vil stille sig saaledes, at saavel Familien som Manden, der, som Lønningsforholdene ere, ikke have Naad til at arbejde i Haven for deres Fornøielses Skyld eller spadserer omkring i Skov og Mark, ville komme senere hjem end ellers, udafede og forstemte, saa at Hjemmet i endnu højere Grad, end Tilfældet nu er, vil blive et Sted, som de vanstelig søge til, og at de mange uheldige Surrogater for Hjemmet, der ere i store Byer, ville blive benyttede i langt højere Grad end nu. Idealet med Boliger udenfor Byerne passer langt bedre for smaa Grosjererfamilier end for Arbejderne; for Arbejderne vil de ikke blive af væsentlig Betydning.

Jeg skal nu gaa over til de enkelte Punkter i Lovforslaget, som det her foreligger. Der er jo, som De ville have gjort Dem bekendte med, ikke saa faa Forskjelligheder mellem dette Forslag, som det foreligger vedtaget af Landsthinget, og det Forslag, som gik bort fra Folkethinget, men, som jeg begyndte med at sige, er dog Grundtanke i det oprindelige